

Het is nooit te laat is om te leren lezen

Late lezers

Ewald Vervaet

De meeste kinderen kunnen vóór hun zevende verjaardag lezen. Op lezingen en cursussen hoor ik vaak de vrees dat een kind dat met zijn achtste verjaardag niet leesrijp is, misschien wel nooit zal kunnen lezen als het geen letter- en leestraining krijgt. Die vrees is niet terecht. Koning Otto I de Grote leerde pas op zijn drieëndertigste lezen. En 10 jaar en 2 maanden is de hoogste leeftijd waarop een kind dat ik ken, heeft leren lezen.

In september 2006 riep de Inspectie van het Onderwijs op om de leerlingen van de groepen 1 en 2 lettertekens te laten zien en er de klank bij te uiten: 'Voer met de leerlingen activiteiten uit waarin gesproken en geschreven taal, klanken en letters altijd tegelijkertijd aangeboden worden'.¹

Achter die oproep lijkt de vrees te zitten dat een kind misschien wel nooit zal leren lezen als het niet zo vroeg mogelijk letters krijgt aangeboden en leesles krijgt. Dat is niet zo: een kind dat laat leesrijp is, zal ooit leren lezen – vooropgesteld dat het geen lichamelijke en/of geestelijke beperking heeft. Omdat de overgrote meerderheid van de kinderen met 7 kan lezen, noemen we iemand die na 7,5 jaar heeft leren lezen, een late lezer. We bekijken vijf voorbeelden van late lezers uit het verleden en twee uit het heden. Daarna vragen we ons af of training van een niet-leesrijp kind zinvol is of niet.

VIJF LATE LEZERS UIT HET VERLEDEN

1. Het oudste mij bekende voorbeeld van een late lezer is Lubin (eind vijfde eeuw – tegen 557). Lubin moest als zoon van arme ouders het vee hoeden, maar wilde graag kennis vergaren. Toen hij eens een monnik tegenkwam, vroeg hij hem om het alfabet voor hem op een riem te snijden. Dat deed deze – zie afbeelding 1. Met die riem kon Lubin zich tijdens zijn werk de letters inprenten. Volgens zijn biografie slaagde hij daar 'in korte tijd' in. Daarna kon hij naar school gaan. Later werd hij klerk, monnik en bisschop van Chartres.

Afbeelding 1. De heilige Lubin, op een raam uit de dertiende eeuw in de kathedraal van Chartres. Hij krijgt van een monnik een gordel met daarop de letters zodat hij zichzelf kan leren lezen.

2. Alfred de Grote (849 – 899) werd in 871 koning van Wessex, in Zuid-Engeland. Hij was tot zijn twaalfde of dertiende ongeletterd. Op een dag liet zijn moeder hem en zijn broers een boek met Saksische gedichten zien. Ze beloofde dat ze het aan diegene zou geven, die het het eerste kon leren. Hij nam het boek uit haar hand, ging ermee naar zijn leermeester, ging terug naar zijn moeder toen hij eruit kon lezen, droeg er delen uit voor en kreeg het boek.

Ook nadat hij Saksisch kon lezen beklagde hij er zich over dat hij dat niet eerder had gedaan.

Als koning eiste Alfred van zijn lokale bestuurders, die doorgaans ongeletterd waren, dat ze zouden leren lezen. Dat is gebeurd. Op een 13e eeuwse miniatuur is nog te zien hoe Alfred zijn bestuurders een boek voorhoudt. Ook zij zijn dus late lezers.

3. De Duitse hertog, koning en (vanaf 962) keizer **Otto I** de Grote (912 – 973) heeft volgens zijn biograaf op of kort na zijn drieëndertigste leren lezen, namelijk na de dood van zijn vrouw Edith die

in 946 is overleden – Otto was toen ruim 33 jaar: ‘Zijn intelligentie is zeer te bewonderen; want na de dood van koningin Edith leerde hij geletterdheid, terwijl hij die tevoren niet kende, in zodanige mate dat hij volop boeken kon lezen en begrijpen.’

Koning Otto I de Grote
leerde pas op zijn
drieëndertigste lezen

4. De meeste late lezers uit het verleden zijn mannen. De Duitse Christine Ebner (1277 – 1356) is een voorbeeld van een vrouwelijke late lezer. Volgens haar biograaf leerde een vrouw haar met negen jaar lezen aan de hand van het psalmboek: ‘Dit kind dat nog niet de volle tien jaar oud was, gaf men aan een vrouw die het het psalmenboek zou leren.’

5. Één van de beroemdste late lezers uit de geschiedenis is **Kaspar Hauser** (vermoedelijk 1812 – 1833). Op 26 mei 1828 werd hij in Neurenberg op straat aangetroffen met een brief in de hand waarop stond

dat de man die hem vele jaren gevangen had gehouden, hem heeft leren lezen en schrijven. Dat bleek echter begripsloos dingen naschrijven te zijn. Op 27 mei 1828 bijvoorbeeld schreef hij vier bladzijden vol met rijen met alsmaar dezelfde letters en lettergre-

pen, met onderaan elke bladzijde telkens het alfabet en de cijfers.

Vanaf eind juni 1828 kreeg Kaspar onderwijs. Begin september schreef zijn leraar: ‘Hij leerde in drie weken tijd gebrekkig lezen, tellen en rekenen.’ Lezen leerde hij met grote vellen met op elk één letter. Door de vellen in andere volgorde te leggen ontstonden andere woorden. Daarnaast had hij een leesplankje. Binnen 2,5 maand beheerste Kaspar het technische lezen en schrijven. Dat blijkt uit het oudste bewaard gebleven schrijfwerk van hem: een brief van 8 september 1828. Een voorwaarde voor het schrijven van een begrijpelijke tekst is dat de schrijver het geschrevene kan lezen.

TWEE LATE LEZERS IN HET HEDEN

A. **Remzi Cavdar** werd in 1993 geboren. Als vierjarige kwam hij tussen sterk verstandelijk beperkten terecht. Daar zal hij ongeveer 10 jaar blijven, hoewel hij gezien zijn consultatiebureaudossier nooit verstandelijk beperkt is geweest. Toen hij bijna 8,5 was, kreeg hij een persoonlijk begeleidster voor drie middagen in de week: Bep Weeteling. Ze zag meteen dat hij geen verstandelijke beperking had. Toen hij 9 en 1 of 2 maanden was, gaf ze hem drie keer per week 10 minuten leesles. Met 9 jaar en 4 maanden kon hij lezen.

Dat Remzi kan lezen, heb ik diverse keren kunnen vaststellen omdat ik hem vanaf juni 2013 persoonlijk ken – naar aanleiding van een uitzending van Brandpunt over hem.² Als we beiden bepaalde stukken hebben gelezen, bijvoorbeeld uit zijn dossier, kunnen we daar zinnig met elkaar over praten.

B. Dirk Bakema werd in 2004 geboren. In november 2016, toen hij net 12,5 was, heb ik met hem en zijn ouders gesproken. Dirks ouders hebben hem op De

Vallei in Driel (bij Arnhem) naar school laten gaan omdat een niet-leesrijp kind daar geen letter- of leestraining krijgt. Bij zijn oudste zus, een late lezer, had leestraining op een andere school geen enkele invloed gehad op haar lezen terwijl haar zelfbeeld wel kolossaal was gedaald en haar faalangst was gestegen. Op Dirks verzoek kreeg hij voor zijn achtste verjaar-

Is training van een niet-leesrijp kind zinvol?

dag een abonnement op Donald Duck, hoewel hij voor lezen en boeken volstrekt geen belangstelling had en hij niet leesrijp was. Donald Duck vond hij leuk vanwege de plaatjes en omdat hij zo toch de verhalen kon volgen.

Tussen zijn achtste en tiende verjaardag hebben Dirk en zijn moeder geregeld samen eenvoudige teksten bekeken, maar het had zijn interesse niet en niets beklifde. Met 10;2 kon hij lezen. Op een kamp las hij ineens een tekst voor de ouders van de kinderen op

het kamp. Pas daarna kreeg hij leesles op school. Dat ging in het begin moeizaam, maar met 12,5 kon hij vlot lezen. Zijn leerkracht van De Vallei, die ik in februari 2017 heb gesproken, kon het verhaal bevestigen. Volgens haar leest hij dan nog steeds niet graag maar begrijpt hij teksten over sport, techniek en andere onderwerpen die hem interesseren: hij leest niet voor zijn plezier maar om informatie te vergaren.

Zelf heb ik in november 2016 vastgesteld dat Dirk inderdaad kan lezen. Een zin als 'als men een schaap scheert, geeft dan een vacht' leest hij vlot, foutloos en met begrip. Een verhaal van 98 woorden met daarin woorden als 'ziekenhuis', 'merkwaardig' en 'verpleegster', dat kinderen na acht maanden 'ontdekkend leren lezen' moeiteloos lezen, leest hij goed en met begrip maar slordig want drie van de tien regels begint hij voor de tweede keer te lezen.

NOOIT TE LAAT OM TE LEREN LEZEN

Deze zeven voorbeelden kunnen gemakkelijk worden aangevuld, niet alleen met voorbeelden uit het verleden maar ook met de enkele honderdduizenden volwassen Cubanen die in de alfabetiseringscampag-

ne van 1961 hebben leren lezen. Bovenstaande voorbeelden zijn om ten minste twee redenen ongelijksoortig van aard.

Ten eerste. De leeftijd waarop iemand met lezen begint, heeft niet altijd wat met leesrijpheid te maken. Immers, terwijl Dirk pas met 10 jaar en 2 maanden leesrijp was, is het erg waarschijnlijk dat Lubin, Alfred, Otto I en Kaspar met 10 jaar en 2 maanden al leesrijp waren. Op die leeftijd hadden ze eenvoudigweg nog geen gelegenheid gehad om te leren lezen. Ten tweede. Of een leesrijp kind kan leren lezen of niet, hangt ook van zijn sociale omgeving af. Zo waren Alfred en Otto I late lezers doordat ze in een overgangstijd zaten van een Germaanse cultuur naar een christelijke cultuur. Voor Germaanse vorsten waren vechten en oorlog voeren van het grootste belang³ terwijl leesvaardigheid er niet toe deed. In een christelijke cultuur daarentegen zijn vredelievendheid en vergevingsgezindheid grote deugden en is lezen belangrijk, niet alleen voor kloosterlingen om delen uit de bijbel zelf te kunnen lezen maar ook voor edelen om kennis te kunnen nemen van wereldlijke lectuur, wetten en dergelijke. Bij Kaspar en Remzi speelde de sociale omgeving een heel andere rol: zij waren afgesneden van het gangbare contact met andere mensen en konden zich daarom allerlei zaken niet eigen maken.

Wat de reden van iemands late lezen ook is, we kunnen uit bovenstaande en vele andere voorbeelden vooralsnog veilig concluderen dat het nooit te laat is om te leren lezen. De vrees dat een kind dat ook met 7,5 jaar nog niet leesrijp is en geen leestraining krijgt, misschien wel nooit zal kunnen lezen, is tot het tegendeel is gebleken niet terecht. Sterker:

- Een training in letters en/of lezen maakt een niet-leesrijp kind niet leesrijp en is dus ineffectief, terwijl het er slechts negatieve effecten van ondervindt zoals lager zelfbeeld en grotere faalangst – Dirks oudste zus hierboven, is slechts één van de duizenden voorbeelden die hier te geven zijn. Ook krijgen getrainde niet-leesrijpe kinderen meestal een afkeer van lezen, boeken en zelfs van school,
- Als een late lezer eenmaal leesrijp is geworden, gaat het leesproces razendsnel. Immers, een kind van 7,5 jaar of ouder is in vrijwel alle opzichten schoolrijp en heeft een zekere werkhouding. Daardoor gaat het leesproces extra snel. Zo heeft Leonhard Geurtsen,

die pas met 7 jaar en 8 maanden leesrijp was, in 32 uur het klankzuivere deel van ontdekkend leren lezen doorgewerkt, terwijl een zesjarige daar toch al gauw een uur of 40 over doet. Dat niet alleen. Met 10 jaar en 5 maanden was Leonhard met lezen het verst van zijn groep!⁴

Moet je dan helemaal niets doen met een late lezer als hij nog niet leesrijp is? Een late lezer kan voorwaardenscheppend onderwijs krijgen. Een letter heeft immers een vorm en staat voor een klank. Een late lezer kan net als een kleuter, die ook niet leesrijp is, vormspelen doen zoals overtrekken en doelhoven en klankspelen zoals hakken en rijmen, maar dan ingewikkelder dan een kleuter.

**DR. EWALD VERVAEKE IS ONTWIKKELINGS-
LINGSPSYCHOLOOG. HIJ IS GESPECIALISEERD IN DE ONGESTOORDE
ONTWIKKELING TUSSEN GEBOORT
EN EEN JAAR OF ACHT. DAAROVER
ZIJN DE PUBLIEKSBOEKEN
GROEIENDERWIJS EN NAAR SCHOOL
VERSCHEENEN. ZIJN BEVINDINGEN
OVER DE ONTWIKKELING VAN HET LEZEN
EN HET SCHRIJVEN HEBBEN EEN TOEPASSING
GEVONDEN IN 'ONTDEKKEND LEREN LEZEN' (OLL): KLANK- EN
VORMSPEL VOOR DE NIET-LEESRIJPE KLEUTER EN ZO ONTDEK IK
HET LEZEN! VOOR HET LEESRIJPE SCHOOLKIND.**

NOTEN

- 1 Inspectie van het Onderwijs, Iedereen kan leren lezen (masterplandyslexie.nl/public/files/documenten/Iedereen_kan_leren_lezen.pdf), september 2006, p.6.
- 2 www.youtube.com/watch?v=CkjjzNFzxD8.
- 3 Het bekendste voorbeeld is: 'Vee sterft, verwanten sterven. / Zelf sterf je ook. / Ik weet een ding dat nooit sterft: / Het oordeel over elke dode afzonderlijk' (Boek der wijsheid).
- 4 stichtinghistos.nl/ontdekkend-leren-lezen/klank-en-vormspel, slot.

AANBOD

In een ander artikel geef ik achttien voorbeelden van late lezers. Als u me aanschrijft op ever524@kpnmail.nl stuur ik u het artikel graag toe.

OPROEP

Bent u een late lezer of kent u een late lezer? De huidige leeftijd is niet van belang – alleen dat diegene na 7,5 jaar heeft leren lezen, doet ertoe. Neem dan contact met me op: ever524@kpnmail.nl.